HISTORIA · KARTA PRACY

Odrodzona Polska 1918–1922: źródła i mapa

13–15 lat

klasy 7–8

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

11 listopada 1918 r. to symboliczny początek niepodległości. Ale państwo trzeba było jeszcze uznać na świecie i **wywalczyć mu granice**. Pracuj jak historyk: ze źródłami i z mapą.

1 Źródło A – 13. punkt programu prezydenta USA

analiza źródła

„Należy utworzyć niepodległe państwo polskie, które powinno obejmować ziemie zamieszkane przez ludność bezspornie polską, mieć zapewniony wolny i bezpieczny dostęp do morza, a jego niezależność polityczna i gospodarcza oraz nienaruszalność terytorialna powinny zostać zagwarantowane umową międzynarodową."

Woodrow Wilson, orędzie do Kongresu USA, 8 stycznia 1918 r. (tzw. 14 punktów). Przekład z angielskiego: Główkownia (oryginał – w kluczu).

a. Kto i kiedy ogłosił ten program? W jakiej sytuacji był wtedy świat?

b. Wypisz trzy warunki, jakie – według Wilsona – powinno spełniać państwo polskie.

c. Który warunek mógł wywołać spory z sąsiadami o granice? Uzasadnij.

2 Źródło B – depesza z Warszawy, 16 listopada 1918 r.

pytania na następnej stronie

Do pana prezydenta Stanów Zjednoczonych, do Królewskiego rządu angielskiego, do rządu Rzeczypospolitej francuskiej, do Królewskiego rządu włoskiego, do Cesarskiego rządu japońskiego, do rządu Rzeczypospolitej niemieckiej i do rządów wszystkich państw wojujących i neutralnych.

Jako wódz naczelny armii polskiej, pragnę notyfikować rządom i narodom wojującym i neutralnym istnienie państwa polskiego niepodległego, obejmującego wszystkie ziemie zjednoczonej Polski. Sytuacja polityczna w Polsce i jarzmo okupacji nie pozwoliły dotychczas narodowi polskiemu wypowiedzieć się swobodnie o swym losie. Dzięki zmianom, które nastąpiły wskutek świetnych zwycięstw armii sprzymierzonych – wznowienie niepodległości i suwerenności Polski staje się odtąd faktem dokonanym.

Państwo polskie powstaje z woli całego narodu i opiera się na podstawach demokratycznych. Rząd Polski zastąpi panowanie przemocy, która przez sto czterdzieści lat ciążyła nad losami Polski – przez ustrój, zbudowany na porządku i sprawiedliwości. […]

Podpisali: wódz naczelny Józef Piłsudski i Tytus Filipowicz (za ministra spraw zewnętrznych). Nadana radiotelegrafem z Cytadeli Warszawskiej. Tekst: „Monitor Polski" nr 206/1918, pisownia uwspółcześniona.

2 Źródło B – pytania

a. Wyjaśnij słowo **notyfikować**. Po co nowe państwo wysyłało taką depeszę?

b. Wśród adresatów jest rząd Niemiec, choć Niemcy przegrały wojnę. Podaj jeden możliwy powód.

c. Autor pisze o przemocy, która trwała „sto czterdzieści lat". Od jakiego wydarzenia liczy ten czas? Dlaczego zwykle mówimy o **123** latach niewoli?

d. Przepisz zdanie, z którego wynika, jaki ustrój ma mieć nowe państwo.

3 Porównaj źródła A i B

tabela

	Źródło A – Wilson	Źródło B – depesza
Kto jest autorem?		
Kiedy powstało?		
Czy państwo polskie już istnieje? (postulat / fakt)		
Jakie granice wskazuje autor?		

4 Pojęcia. Dopisz do każdego pojęcia literę definicji. Jedna definicja nie pasuje.

słownik historyka

plebiscyt ☐

rozejm ☐

traktat ☐

notyfikacja ☐

suwerenność ☐

Rada Ambasadorów ☐

A. umowa międzynarodowa zawarta między państwami

B. niezależność państwa – samo decyduje o swoich sprawach

C. organ zwycięskich mocarstw, który rozstrzygał sporne sprawy po I wojnie światowej

D. głosowanie mieszkańców spornego obszaru, do którego państwa ma należeć

E. zrzeczenie się tronu przez monarchę

F. umowa o przerwaniu walk

G. oficjalne zawiadomienie innych państw o ważnym fakcie

Walka o granice 1918–1922

13–15 lat

klasy 7–8

5 Mapa. Wpisz przy każdym wydarzeniu numer miejsca z mapy.

granice na mapie – dzisiejsze

- ☐ **A.** Powstanie wielkopolskie
  27 XII 1918 – 16 II 1919
- ☐ **B.** Bitwa Warszawska („Cud nad Wisłą”)
  13–25 VIII 1920
- ☐ **C.** Obrona miasta przed oddziałami ukraińskimi („Orlęta”)
  XI 1918
- ☐ **D.** Plebiscyt – większość głosów za Niemcami
  11 VII 1920
- ☐ **E.** „Zaślubiny Polski z morzem”, gen. Józef Haller
  10 II 1920
- ☐ **F.** Włączenie ziemi wileńskiej do Polski
  1922
- ☐ **G.** Plebiscyt (20 III 1921), III powstanie śląskie i podział regionu
  1921
- ☐ **H.** Podział Śląska Cieszyńskiego między Polskę i Czechosłowację
  28 VII 1920

6 Przyczyna → skutek. Dopisz literę skutku do każdej przyczyny.

przyczyny i skutki

1. zwycięstwo powstania wielkopolskiego
2. traktat wersalski (28 VI 1919) daje Polsce Pomorze, ale bez Gdańska
3. zwycięstwo w Bitwie Warszawskiej
4. plebiscyt na Górnym Śląsku i III powstanie śląskie
5. gen. Lucjan Żeligowski zajmuje Wilno (X 1920)

- ☐ **A.** pokój z Rosją Radziecką w Rydze (18 III 1921) i ustalenie granicy wschodniej
- ☐ **B.** Polska buduje własny port morski w Gdyni
- ☐ **C.** powstaje Litwa Środkowa, a w 1922 r. jej sejm głosuje za połączeniem z Polską
- ☐ **D.** Wielkopolska wraca do Polski – potwierdza to traktat wersalski
- ☐ **E.** podział regionu: Polska dostaje mniejszą część obszaru, ale większość kopalń i hut

7 Jak ustalano granice? Zaznacz X – w niektórych wierszach więcej niż jedno pole.

klasyfikacja

Ziemia / granica	W – walka zbrojna, powstanie	P – plebiscyt	D – traktat lub decyzja mocarstw
Wielkopolska			
Pomorze Gdańskie			
Warmia i Mazury			
Górny Śląsk			
Śląsk Cieszyński			
granica wschodnia			

8 Oś czasu. Wpisz litery wydarzeń z zadania 5 nad właściwym rokiem.

chronologia

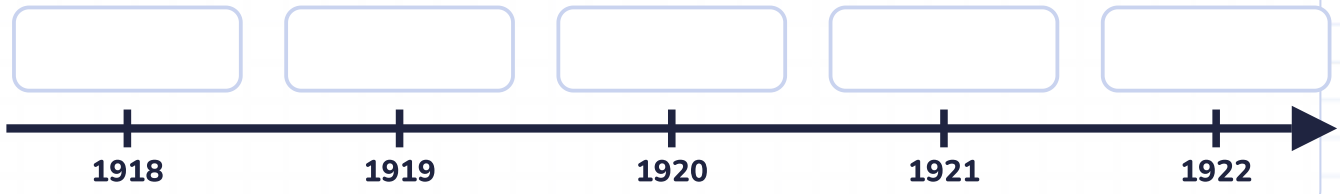

9 Ocena historyka. Czy 11 listopada 1918 r. zakończył walkę o niepodległość? Napisz 4–5 zdań i użyj co najmniej dwóch faktów z tej karty.

argumentacja

Możesz zacząć tak: *Moim zdaniem 11 listopada 1918 r. był … , ponieważ … . Świadczy o tym … . Z drugiej strony … . Dlatego …*

Ciekawostka: 11 listopada 1918 r. Rada Regencyjna przekazała Józefowi Piłsudskiemu dowództwo nad wojskiem, a we Francji podpisano rozejm kończący walki I wojny światowej. Święto ustanowiono ustawą w 1937 r., a po przerwie w czasach PRL przywrócono je w 1989 r.

HISTORIA · KLUCZ · KARTA PRACY

Odpowiedzi – Odrodzona Polska 1918–1922

13–15 lat

Odpowiedzi

1.

a) Prezydent USA Woodrow Wilson, 8 stycznia 1918 r., w orędziu do Kongresu – w czasie I wojny światowej (przed jej zakończeniem).

b) ziemie zamieszkane przez ludność *bezspornie* polską; wolny i bezpieczny dostęp do morza; niezależność i nienaruszalność terytorium zagwarantowane umową międzynarodową.

c) Np. warunek „ludności bezspornie polskiej" – na wielu ziemiach (Górny Śląsk, Warmia i Mazury, Śląsk Cieszyński, Wileńszczyzna, Galicja Wschodnia) mieszkali obok siebie Polacy, Niemcy, Czesi, Litwini, Ukraińcy – nie było wiadomo, czyje są te ziemie. Uznajemy też dostęp do morza: wymagał ziem nad Bałtykiem, o które spierano się z Niemcami.

2.

a) Notyfikować = oficjalnie zawiadomić. Chodziło o to, by inne państwa uznały istnienie Polski i nawiązały z nią stosunki.

b) Np. Niemcy to sąsiad i dawny zaborca; na ziemiach polskich stały jeszcze wojska niemieckie; Polska potrzebowała uznania także od Niemiec. Uznajemy każdy sensowny powód.

c) Od I rozbioru (1772 r.) – do 1918 r. minęło ok. 146 lat, autor zaokrągla. 123 lata liczymy od III rozbioru (1795 r.), gdy państwo polskie całkowicie zniknęło z mapy.

d) „Państwo polskie powstaje z woli całego narodu i opiera się na podstawach demokratycznych."

3.

A: Woodrow Wilson, prezydent USA | B: Józef Piłsudski (wódz naczelny), kontrasygnata T. Filipowicza. A: 8 I 1918 | B: 16 XI 1918.

A: jeszcze nie – *postulat*, plan na przyszłość („należy utworzyć") | B: tak – *fakt dokonany*.

A: ziemie z ludnością bezspornie polską + dostęp do morza | B: „wszystkie ziemie zjednoczonej Polski" – bez dokładnych granic.

4.

plebiscyt – D · rozejm – F · traktat – A · notyfikacja – G · suwerenność – B · Rada Ambasadorów – C (E nie pasuje).

5.

A – 2 Poznań · B – 8 Warszawa · C – 5 Lwów · D – 6 Olsztyn · E – 4 Puck · F – 1 Wilno · G – 7 Katowice · H – 3 Cieszyn

6.

1 – D · 2 – B · 3 – A · 4 – E · 5 – C

7.

Wielkopolska: W + D · Pomorze Gdańskie: D · Warmia i Mazury: P (+ D – plebiscyt zarządzony traktatem; uznajemy) · Górny Śląsk: W + P + D · Śląsk Cieszyński: D (uznajemy też W – walki polsko-czechosłowackie w styczniu 1919 r.) · granica wschodnia: W + D (wojna z Rosją Radziecką, traktat ryski; uznajemy też tylko W).

8.

1918: C, A (powstanie wybuchło 27 XII 1918; uznajemy też A nad 1919) · 1920: E, D, H, B (kolejno: II, VII, VII, VIII) · 1921: G · 1922: F.

9.

Przykład: *Moim zdaniem 11 listopada 1918 r. był początkiem, a nie końcem walki. Państwo już istniało, ale nie miało granic. Świadczą o tym powstanie wielkopolskie (1918–1919), Bitwa Warszawska (1920) i podział Górnego Śląska (1921). Z drugiej strony tego dnia Polacy przejęli władzę nad wojskiem w Warszawie. Dlatego 11 listopada to symbol odrodzenia, ale granice ustalono dopiero w latach 1919–1922.* Ocena: stanowisko + min. 2 trafne fakty z datami + logiczne zakończenie. Uznajemy też stanowisko przeciwne, jeśli jest uzasadnione.

Źródła: W. Wilson, *Fourteen Points*, 8 I 1918 (domena publiczna; przekład własny). Oryginał punktu 13: *An independent Polish state should be erected which should include the territories inhabited by indisputably Polish populations, which should be assured a free and secure access to the sea, and whose political and economic independence and territorial integrity should be guaranteed by international covenant.* ; depesza J. Piłsudskiego z 16 XI 1918, „Monitor Polski" nr 206/1918 (domena publiczna). Daty wydarzeń zgodne z ustaleniami podręcznikowymi i kalendarium Muzeum Historii Polski. Mapa: kontury z Natural Earth (domena publiczna), skala ok. 1 : 6 000 000.